

Key words: *scientific thinking, culture of thinking, culture of scientific thinking, scientific and pedagogical personnel, culture of work with the definitions, problematization.*

Бутенко Людмила Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ, Україна). E-mail: lbutenko@gmail.com

Butenko Lyudmyla Leonidivna - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogics of Taras Shevchenko National University of Lugansk (Starobilsk, Ukraine). E-mail: lbutenko@gmail.com

УДК 37.012:504.03

ДОСВІД ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

О.О. Вакулевич

У статті висвітлено передовий вітчизняний досвід виховання екологічної відповідальності студентів аграрних вищих навчальних закладів. Існуючий досвід розглядається на трьох інституційних рівнях: загальноукраїнському – управлінському, громадському, окремого навчального закладу. Розкрито основні, найбільш ефективні форми виховання екологічної відповідальності молоді, які реалізуються різними суб'єктами виховної взаємодії означених рівнів.

Ключові слова: *екологічна відповідальність, досвід, екологічна політика, екологічне виховання, екологічна культура*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Екологічна криза загальносвітового масштабу зумовлює необхідність виховання екологічно орієнтованого підростаючого покоління. Споживацьке відношення людини до оточуючого світу стало однією із причин різкого погіршення екологічної ситуації на планеті. Людина в односторонньому порядку використовує природні ресурси як відновні, так і невідновні, не дбаючи про наслідки для навколишнього середовища та майбутнього життя на Землі. Однією із сфер практичної діяльності

людини, яка тісно взаємодіє із навколишнім середовищем є сільськогосподарська діяльність. Ця сфера діяльності людини є на сьогодні одним із фактором негативного впливу на екологію. Тому одним із першочергових завдань аграрних вищих навчальних закладів є не просто формування висококваліфікованого фахівця, а екологічно відповідального професіонала своєї справи, який любить рідну землю, турбується про навколишнє середовище, прогнозує наслідки господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема формування екологічної компетентності молодих людей шкільного віку висвітлена у працях О. Колонькова, Н. Пустовіт, О. Пруцакова, Л. Руденко, І. Сірик та ін. Сутності екологічної відповідальності присвячені дослідження Л. Білик, Н. Демешкант, І. Сопівник та ін. В. Трегобчук зосереджує увагу на професійній відповідальності фахівців агропромислового комплексу. Особливості формування екологічної культури та екологічної компетентності студентів технічних закладів досліджували Н. Єфіменко, Н. Олійник, Л. Лук'янова та ін. Формуванню екологічної культури студентів аграрних навчальних закладів I-II рівнів акредитації присвячені дослідження Л.Фенчак. Проблеми формування екологічного світогляду студентів аграрних вищих навчальних закладів досліджувалися Н. Негруцою.

Мета статті полягає у висвітленні передового вітчизняного досвіду виховання екологічної відповідальності студентів аграрних вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховання екологічної відповідальності студентської молоді вважаємо за доцільне розглядати на трьох інституційних рівнях: загальноукраїнському – управлінському (здійснюється уповноваженими державними органами влади), громадському (реалізується окремими громадами та громадськими об'єднаннями, в межах законодавства України), окремого навчального закладу.

На загальноукраїнському рівні основним координуючим центром сфери екологічної політики є Міністерство екології та природних ресурсів України. Міністерство екології здійснює свою діяльність «у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, поводження з небезпечними відходами, небезпечними

хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, а також проведення державної екологічної експертизи» [1]. Міністерством організуються ряд масштабних заходів, які спрямовані на зростання екологічної відповідальності як окремих громадян, так і бізнесу, й суспільства. Так, традиційним став міжнародний форум «Довкілля для України», який спрямований на розвиток екологічно орієнтованого суспільства в Україні. З метою популяризації інноваційної моделі поведінки екологічно дружнього споживання, свідомого та дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища проводиться всеукраїнський конкурс соціальної реклами «Новий погляд на проблеми довкілля». Із 2001 року щорічно Міністерством проводиться Всеукраїнський конкурс «До чистих джерел» та багато інших заходів.

Значну роботу із координації виховної роботи в аграрних ВНЗ України здійснює Державна установа «Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта». Даний центр є ініціатором і безпосереднім організатором акції «Україна - наш дім. Збережемо його!». У 2015 році рекомендованим часом проведення акції було 25.03.2015 - 25.04.2015. У рамках акції було запропоновано здійснити такі заходи:

- очистити територію свого міста, села, селища від сміття;
- разом з господарствами, лісгоспами на місцях провести закладання парків, алей, квітників;
- очистити від сміттєзвалищ ліси, лісопосадки та упорядкувати місця відпочинку;
- розчистити струмки та впорядкувати пляжі, посадити дерева біля берегів річок;
- запропонувати засобам масової інформації на шпальтах газет, журналів відкрити рубрику «Шануймо все, що зветься просто й коротко - Природа», в якій ознайомлювати читачів з інформацією про згубний вплив забрудненого навколишнього середовища на людину, про збереження природи [2].

За даними Державної установи «Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта» станом на 15 квітня 2015 року в акції взяли участь 8665 студентів та викладачів аграрних вищих навчальних закладів, які прибрали 182,81 га площ, посадили 2489 дерев, 1505 кущів, ліквідували 109 сміттєзвалищ, розбили нові газони та

квітники – 14,96 га, упорядкували 39,5 км лісосмуг, прибрали 48,6 км території поблизу автомагістралей [3].

Значний вклад у екологічний рух України здійснює, поряд із державними інституціями, – «третій сектор», тобто громадські організації, зокрема Всеукраїнська громадська правоекологозахисна організація «Зелений Тризуб», Асоціація «Український екологічний альянс», Всеукраїнська громадська організація «Чиста Хвиля», Всеукраїнська екологічна ліга та ін. Екологічні громадські організації реалізують різноманітні заходи як дослідницького, просвітницького, так і природоохоронного спрямування. Однією із ефективних форм роботи щодо формування екологічної відповідальності молоді є організація круглих столів. Так, під егідою Всеукраїнської екологічної ліги відбуваються цикли засідань круглого столу «Екологічні проблеми ... області та шляхи їх розв'язання», «Законодавче регулювання поводження з відходами в Україні», «Поводження з пестицидами в Україні: проблеми, практика, зниження ризиків» та ін. У своїй роботі громадські організації часто застосовують інтерактивні форми роботи. Наприклад, Всеукраїнською екологічною лігою організовується тренінг для дітей та молоді «Здай лампу – збережи планету».

У громадянському суспільстві значну роль у життєдіяльності окремої спільноти відіграє громада. Вона формує громадську думку, активізує до захисту прав і свобод окремої людини чи спільноти, згуртовує навколо вирішення накопичених проблем, пробуджує свідомість громадян. В Україні існує значний досвід об'єднання громадян навколо вирішення проблем екології, недопущення незаконного будівництва, знищення зелених насаджень, паркових та рекреаційних зон, забруднення водойм тощо. Люди об'єднуються для захисту своїх прав на доступність природних ресурсів, збереження біологічного різноманіття, права на чисте повітря і воду. Однією із ознак активізації громадських екологічних рухів є недостатня регулююча і контролююча функція держави у сфері екологічної безпеки.

Значна робота із виховання екологічної відповідальності молоді проводиться вищими навчальними закладами. Екологічне виховання студентської молоді характеризується різноманітністю традиційних та інноваційних форм і методів, зокрема, це тренінги, брейн-ринги, квести, флешмоби, КВК, ігри, маніфести тощо. На рівні окремих вищих навчальних закладів традиційно проводяться наукові конференції та

семінари. Так, зокрема, у Житомирському національному агроєкологічному університеті традиційно організовується Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Наука. Молодь. Екологія» (у 2015 році це уже одинадцята конференція).

Традиційними є проведення різноманітних акцій, наприклад:

- «Чистота починається з тебе» - з метою формування відчуття особистої участі у підтриманні порядку та благоустрою прилеглої до навчального закладу території (Національний університет біоресурсів і природокористування України);

- «Ми - за раціональне використання енергії і ресурсів» - з метою підвищення громадської свідомості щодо раціонального використання енергії і ресурсів. Акція проходить у вигляді конкурсу зі збору макулатури, кошти від реалізації якої витрачаються на придбання енергозберігаючих ламп для навчального закладу (Житомирський національний агроєкологічний університет) [4];

- GOLOSIEVO ECO FEST 2015 - у рамках акції проведено екологічний квест - наймасштабніше прибирання країни; щорічний всеукраїнський флешмоб «Секунда життя заради єдиної мети» (Національний університет біоресурсів і природокористування України).

Традиційною формою роботи із студентською молоддю є функціонування гуртків, наприклад, екологічний гурток «Джерело» Рівненського державного аграрного коледжу.

Висновки та шляхи подальших досліджень. Отже, одним із пріоритетів сучасного аграрного вищого навчального закладу є підготовка екологічно відповідального, компетентного фахівця для агропромислового комплексу України. Такий фахівець формується шляхом організації цілеспрямованої виховної роботи, що забезпечує здобуття знань молоддю про екосистему, людину як невід'ємну її складову, взаємообумовленість факторів впливу на навколишнє середовище і середовища на людину. Формування когнітивної сфери особистості майбутнього фахівця АПК повинна включати усвідомлення необхідності ведення сільськогосподарського виробництва на засадах сталого розвитку. Ціннісна сфера фахівця повинна включати дбайливе відношення до землі як живого організму. Поведінкова сфера повинна

забезпечити практичну реалізацію дбайливого і відповідального відношення до навколишнього середовища. Вплив на формування означених сфер особистості здійснюється через застосування відповідного методичного інструментарію.

Аналіз вітчизняного досвіду виховання екологічної відповідальності молоді свідчить, що методичний інструментарій включає різноманітні форми, методи, прийоми і засоби виховання. Вони реалізуються на трьох інституційних рівнях: загальноукраїнському – управлінському (здійснюється уповноваженими державними органами влади), громадському (реалізується окремими громадами та громадськими об'єднаннями, в межах законодавства України), окремого навчального закладу. Основними формами виховання екологічної відповідальності молоді є семінари, конференції, лекції, диспути, екологічні акції та проекти. Проте варто відзначити, що така робота не є системною. Перспектива подальших досліджень полягає в дослідженні системного впливу на різні сфери особистості з метою формування екологічної відповідальності майбутнього фахівця агропромислового комплексу та вивчення передового зарубіжного досвіду такої діяльності.

Література

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua> – Назва з екрану.
2. Лист виконувача обов'язків директора Державної установи «Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта» керівникам аграрних вищих навчальних закладів № 128/200 від 25.03.2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://onedrive.live.com/view.aspx?resid=BB9A2F01078685FD!8724&ithint=file%2cpdf&app=WordPdf&wdo=2&authkey=!ACDZnV95fQAceGU> – Назва з екрану.
3. Шануймо все, що зветься просто – Природа [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.agroosvita.com/node/4304> – Назва з екрану.
4. Акція «Ми – за раціональне використання енергії і ресурсів» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.znau.edu.ua/news/news2015/Ogoloshennya_23_05_2015.pdf – Назва з екрану.

ОПЫТ ВОСПИТАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СТУДЕНТОВ АГРАРНЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

О. Вакулевич

В статье освещен передовой отечественный опыт воспитания экологической ответственности студентов аграрных высших учебных заведений. Существующий опыт рассматривается на трех институциональных уровнях: общеукраинском управленческом, общественном, отдельного учебного заведения. Раскрыты основные, наиболее эффективные формы воспитания экологической ответственности молодежи, которые реализуются различными субъектами воспитательного взаимодействия указанных уровней.

Ключевые слова: экологическая ответственность, опыт, экологическая политика, экологическое воспитание, экологическая культура.

EXPERIENCE EDUCATION STUDENTS ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY AGRICULTURAL UNIVERSITIES

O. Vaculevych

The article highlights the best national experience training students environmental responsibility agricultural universities. The current practice is considered at three institutional levels: the all – management, public, independent institution. The basic, the most effective forms of environmental education Engagement, implemented by different actors educational interaction aforementioned levels.

Keywords: environmental responsibility, experience, environmental policy, environmental education, ecological culture.

Вакулевич О.О. – викладач відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Мукачівський аграрний коледж», м. Мукачево. E-mail: mdat1@yandex.ru

Vaculevych O.O. – teacher separated unit of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Mukachevo Agricultural College» s. Mukachevo E-mail: mdat1@yandex.ru

УДК 373.67

ХУДОЖНЯ ОСВІТА В РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

О.О. Гаркуша

Стаття присвячена проблемі освіти як одному з найголовніших чинників розвитку людини й суспільства. В статті розкривається значущість художньої освіти як невід'ємної категорії формування гармонійно розвинутої творчої особистості. Підкреслюється роль мистецтва в процесі пізнання навколишньої дійсності, його вплив на формування духовних цінностей дитини.

Ключові слова: художня освіта, художня культура, естетичне виховання, образотворче мистецтво, творча діяльність, творчі здібності, образне мислення.

Постановка проблеми. Освіта та професійні здібності завжди високо цінувалися в суспільстві та вважалися головними компонентами успішності й розвиненості як окремої людини, так і всього людства в цілому. Україна належить до числа країн з високим науковим рівнем і характеризується численною кількістю вагомих практичних та теоретичних внесків у різні галузі науки й техніки. Процвітання Батьківщини, головним чином, залежить від того, наскільки повно розкриється творчий потенціал окремої людини, наскільки точно реалізуються її творчі ідеї. В сучасних умовах, коли найголовніші рушії прогресу, такі як наука, культура, освіта, зазнають динамічних соціальних та політичних змін, перед людством постають нові проблеми формування не тільки інтелектуального потенціалу підрастаючих поколінь, а й «висококультурних, творчих, інтелігентних, високоморальних, благородних людей, спроможних транслювати найвищі людські цінності в суспільстві» [5, с. 15]. На сьогоднішній день суспільству потрібні творчі люди, мислення яких відповідає сучасним умовам життя; люди, готові до продуктивної творчої діяльності, самостійного розвитку, здатні легко орієнтуватися у вирішенні творчих завдань, повні творчого запалу та креативних ідей; люди, які з готовністю сприятимуть подальшому розквіту країни. Тобто, як зазначає академік І. А. Зязюн, виникла потреба формування «людини